

Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Polskiej Akademii Nauk
Zeszyt 272, rok 2018, s. 77–93

Krzysztof P. Wojdacki

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Zarządzania, Katedra Handlu
i Instytucji Rynkowych, ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków, wojdackk@uek.krakow.pl

PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE STANU I ROZWOJU BAZY HOTELOWEJ W POLSCE WEDŁUG WOJEWÓDZTW W OKRESIE 2002–2017

Abstract: Spatial differentiation of the state and development of the hotel base in Poland by voivodship in the period 2002–2017. The main purpose of the author was to determine the spatial diversity of hotel base development in the regional (voivodship) system. Assuming that many factors determine the level of hotel base development in a given area, the author has used a multidimensional approach, or more precisely – a multidimensional comparative analysis in its dynamic variant. Following the adopted algorithm, a potential set of diagnostic variables was identified on the basis of secondary information sources (date of CSO local data bank), then using factor analysis to reduce it to the final set of quasi-variables (four main factors). Based on them, a synthetic measure of the development of the hotel base of particular voivodships was constructed. This in turn allowed to determine the voivodship hierarchical structure due to particular main factors and synthetic variable, with its changes in the years 2002–2017. The voivodship were also divided into homogeneous groups, according to the value of the synthetic measure of development, as well as the direction and intensity of its temporal changes.

Keywords: hotel base, hotels, spatial diversity, spatial market research

JEL codes: L83, R12

Wprowadzenie

Punktem wyjścia dla rozważań dotyczących przestrzennych aspektów długookresowego rozwoju bazy hotelowej w Polsce było stwierdzenie, że

możliwości rozwoju turystyki są związane z intensywnością i jakością zagospodarowania turystycznego (a nie wręcz przez nie determinowane)¹. W publikacjach traktujących o podziale i klasyfikacji zagospodarowania turystycznego² za jeden z najważniejszych elementów składowych uznaje się bazę noclegową, a usługę udzielania noclegów zalicza się do podstawowych usług turystycznych. Z kolei najbardziej uniwersalnym elementem bazy noclegowej, zapewniającym świadczenie oczekiwanej przez nabywców jakości usług, jest baza hotelowa³. Decydują o powyższym m.in. następujące jej walory:

- brak ograniczeń lokalizacyjnych w porównaniu z innymi obiektami noclegowymi, których specyfikę działalności determinuje właśnie lokalizacja, np. motele, ośrodki wczasowe, boatele, flytele;
- wszechstronność świadczenia usług, co oznacza, że hotele zaspokajają praktycznie wszystkie potrzeby noclegowe swoich klientów; inne rodzaje obiektów noclegowych z różnych przyczyn ograniczają zakres usług hotelarskich najczęściej do tych podstawowych, np. tylko zapewnienie noclegu czy też noclegu wraz z wyżywieniem;
- atrakcyjność ze względu na oferowaną jakość i standard usług, sprzyjające osiągnięciu relatywnie wyższych przychodów ze sprzedaży;
- dominująca rola w obsłudze gości zagranicznych, tj. szczególnie ze względu na oferowany standard obsługi oraz zakres świadczonych usług, a niekiedy dogodną lokalizację, szczególnie w miastach;
- wpływ na standard usług hotelarskich; to hotele najczęściej są tymi podmiotami, które wypracowują i wprowadzają określone standardy obsługi, na których swoje funkcjonowanie wzorują inne rodzaje obiektów noclegowych i hotelarskich [Grabiszewski 1988; Sala 2008; Szostak 2008].

Wziąwszy pod uwagę wymienione właściwości obiektów hotelowych oraz zakres zamierzonych analiz, wyodrębniono zestaw przyjętych do realizacji zadań szczegółowych, które można przedstawić w formie następujących pytań badawczych:

- w oparciu o jaki zestaw mierników można charakteryzować rozwój bazy hotelowej w ujęciu przestrzennym?
- jaki jest poziom terytorialnego zróżnicowania rozwoju bazy hotelowej według województw?

¹ W pracy przyjęto, że *...zagospodarowanie turystyczne obszaru recepcji turystycznej, które warunkuje wykorzystanie walorów turystycznych, to zespół urządzeń i instytucji będących bazą materialną i organizacyjną turystyki* [Panasiuk 2007: 223].

² Z reguły przyjmuje się, że najważniejszym elementem jest baza materialna, która z kolei składa się z bazy noclegowej, bazy gastronomicznej (żywieniowej), bazy komunikacyjnej oraz bazy towarzyszącej [Warszyńska, Jackowski 1978; Kowalczyk 2002; Kowalczyk, Derek 2010].

³ Termin „baza hotelowa” identyfikowany jest w niniejszej pracy ze zbiorem obiektów zaliczonych do kategorii „Hotele” w klasyfikacji GUS oraz *Ustawie... [2004]* i *Rozporządzeniu... [2004]*.

- jak kształtuje się przestrzenna i hierarchiczna struktura bazy hotelowej?
- jakie zmiany o charakterze długookresowym następowały w tej strukturze w Polsce?

W badaniach wykorzystano wtórne źródła informacji, a mianowicie dane GUS – *Banku Danych Lokalnych*. Zakres czasowy analiz dotyczył lat 2002–2017. Zastosowano dynamiczną wielowymiarową analizę porównawczą (DWAP) wraz z analizą czynnikową oraz podstawowe metody i techniki statystyczne związane z analizą rozwoju zjawisk ekonomicznych w czasie.

1. Terytorialne zróżnicowanie rozwoju bazy hotelowej

Przystępując do analizy zróżnicowania poziomu rozwoju bazy hotelowej w układzie terytorialnym, musimy zauważyć, że w literaturze przedmiotu problemowi przestrzennego zróżnicowania bazy noclegowej (w tym hotelowej) poświęcono niewiele miejsca. Tym większą uwagę należy zatem zwrócić na prace, w których ta problematyka jest rozpatrywana [Król 1978; Liszewski 1995; Gołembski 1999; Kowalczyk 2000; Lijewski i in. 2008] oraz na publikowane wyniki analiz przestrzennej struktury bazy noclegowej w Polsce [Wawrzyniak 1977; Grabińska 2003; Rogacki 2009; Wojdacki 2014; Janczak, Patalak 2017].

Lektura wymienionych prac przekonuje, że przestrzenny stan i rozwój bazy hotelowej jest zagadnieniem wieloaspektowym. Podobnie jak w przestrzennych badaniach innych typów sieci usługowych [Wojdacki 2011; Szromnik, Wojdacki 2013] wyróżnić można przynajmniej pięć takich aspektów:

- poziom wyposażenia badanego terenu w hotele,
- poziom dostosowania bazy hotelowej do potrzeb demograficznych terenu,
- ocena wykorzystania bazy hotelowej w ujęciu przestrzennym,
- ocena jakości bazy hotelowej w ujęciu terytorialnym,
- udział bazy hotelowej w całości bazy noclegowej.

W pierwszym przypadku istota analizy sprowadza się do określenia gęstości placówek bazy hotelowej (hotelu), czyli ich liczby na określonym obszarze (1, 10, 100 km²) jednostki przestrzennej (makroregion, region, miasto, dzielnica itp.), a w drugim – do oceny demograficznej dostępności bazy hotelowej, czyli stopnia dostosowania jej stanu (ilościowego i jakościowego) do potencjału demograficznego badanego obszaru. Następne dwa aspekty odnoszą się do ekonomiczno-technicznych cech hoteli (relacji efektów do nakładów lub wskaźników wykorzystania bazy) oraz jakości tej bazy. W literaturze przedmiotu spotkać można wiele mierników jakości hoteli. Z reguły punktem wyjścia jest stwierdzenie, że jakość bazy hotelowej na danym terenie jest silnie skorelowana z udziałem hoteli o najwyższym standardzie

(5- i 4-gwiazdkowych) [Sala 2008]. Innym wyznacznikiem jakości hoteli może być np. liczba (udział) pokoi z pełnym węzłem sanitarnym, poziom dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo, występowanie zaplecza konferencyjnego, SPA itp. Piąty, ostatni z uwzględnionych tu aspektów, związany jest z określeniem pozycji bazy hotelowej w całej bazie noclegowej danego terenu. Jej miernikami mogą być udziały bazy hotelowej w całej bazie noclegowej co do liczby obiektów, miejsc noclegowych, udzielonych noclegów i osób korzystających z noclegów.

Jak stwierdzono, baza hotelowa jest kategorią wieloaspektową. Dlatego też identyfikacja jej przestrzennego zróżnicowania i struktury, uwzględniająca rozpatrzenie wielu cech, wymaga zastosowania adekwatnej metody analizy zachodzących zmian w czasie. W tym celu wykorzystano podejście wielowymiarowe (wielowymiarową analizę porównawczą w wersji dynamicznej (czasowej) – DWAP; Bazarnik i in. [1992]. Algorytm takiego podejścia przedstawiono na rycinie 1.

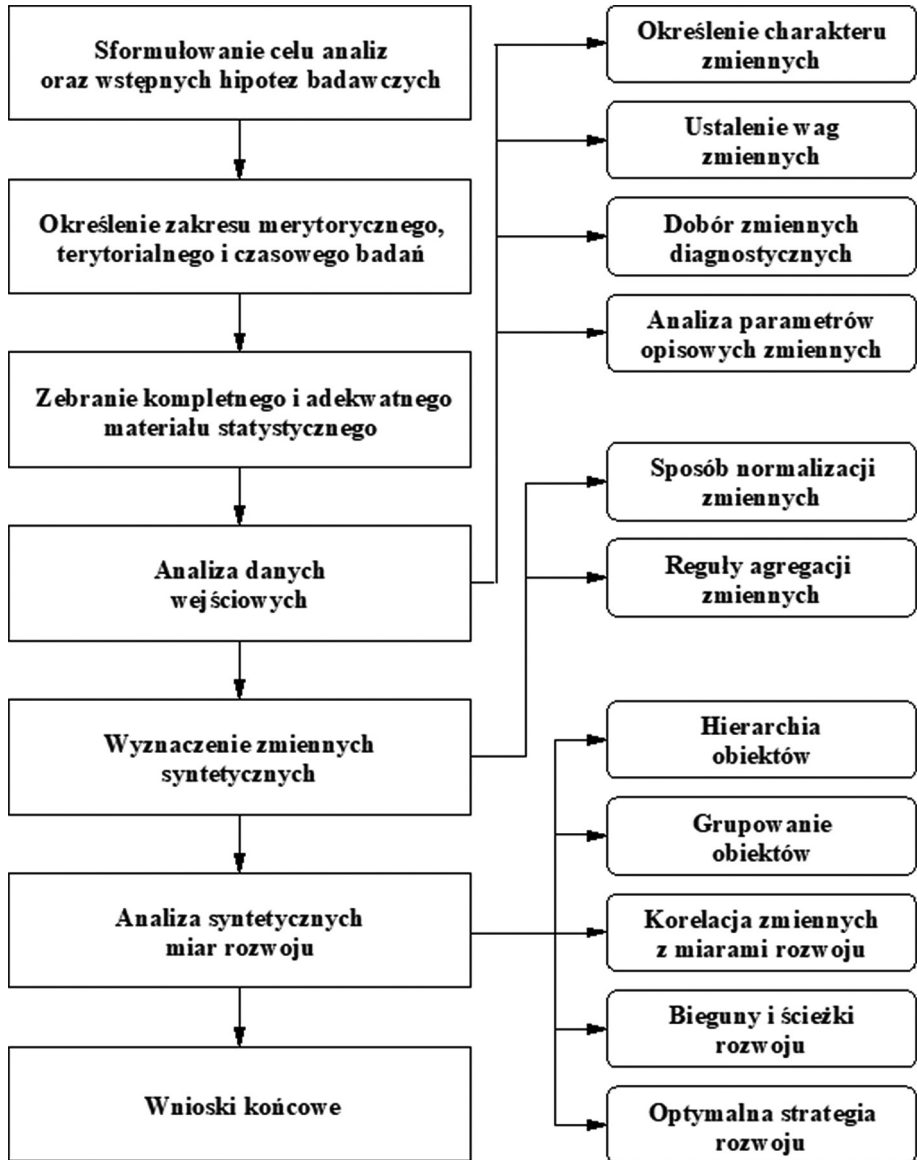
Realizacja przyjętej procedury wymagała w pierwszej kolejności określenia potencjalnego zbioru zmiennych, charakteryzujących bazę hotelową każdego województwa, jako rozpatrywanej jednostki przestrzennej, w określonym przedziale czasowym. Ten punkt procedury ma kluczowe znaczenie dla wyników badań. Należy zauważyć, że możliwe są tu – spotykane w literaturze przedmiotu – dwa podejścia. Pierwsze bazuje na przyjęciu do zbioru zmiennych, które w sposób merytoryczny charakteryzują badane zjawisko (podejście „merytoryczne”). Drugie polega zaś na konstrukcji potencjalnego zbioru zmiennych w oparciu o kryteria statystyczno-ekonometryczne, w tym przede wszystkim o niskie ich skorelowanie. Innym problemem jest liczebność zbioru. Można tutaj również spotkać dwa podejścia: pierwsze preferuje maksymalnie dużą liczebność zbioru zmiennych, a drugie – jego ograniczenie do zmiennych sygnałnych [Kudłacz 2005, 2009]. W niniejszym artykule zastosowano podejście mieszane, merytoryczno-statystyczne. W pierwszym jego etapie wyodrębniono pięć grup zmiennych odnoszących się do wyróżnionych aspektów (wymiarów) przestrzennego zróżnicowania bazy hotelowej. Następnie do każdej z tych grup przypisano zmienne szczegółowe. W efekcie otrzymano zbiór potencjalny, składający się z 15 zmiennych⁴, będących stymulantami (tab. 1), a macierz danych wyjściowych miała rozmiar $16 \times 15 \times 16$:

$$X_{ijt} = \lfloor x_{ijt} \rfloor \quad i = 1, 2, \dots, n \quad j = 1, 2, \dots, m \quad t = 1, 2, \dots, k$$

gdzie:

n , m , k były liczbami obiektów: 16 województw, 15 zmiennych i 16 lat.

⁴ Część zmiennych diagnostycznych wykorzystywana jest w innych badaniach jako wskaźniki funkcji turystycznych obszaru – por. Szromek [2012, 2013].

Ryc. 1. Algorytm wielowymiarowej dynamicznej analizy porównawczej
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazarnik i in. [1992].

Macierz ładunków czynnikowych

Zmienne	Czynniki			
	I	II	III	IV
Udział hoteli w liczbie obiektów bazy noclegowej województwa	0,136	0,921	-0,116	0,000
Liczba hoteli/100 tys. mieszkańców województwa	0,300	0,082	0,056	0,927
Liczba hoteli/100 km ² powierzchni województwa	0,912	0,151	0,093	0,338
Udział miejsc hotelowych w ogólnej liczbie miejsc noclegowych w województwie	0,238	0,941	0,164	-0,020
Liczba miejsc hotelowych/100 tys. mieszkańców województwa	0,323	0,094	0,423	0,824
Liczba miejsc hotelowych/100 km ² powierzchni województwa	0,883	0,180	0,302	0,294
Udział korzystających z hoteli w ogólnej liczbie korzystających z bazy noclegowej województwa	0,095	0,922	0,181	0,247
Liczba korzystających z hoteli/100 tys. mieszkańców województwa	0,325	0,248	0,594	0,670
Liczba korzystających z hoteli/100 km ² powierzchni województwa	0,649	0,416	0,529	0,198
Udział udzielonych noclegów w hotelach w ogólnej liczbie udzielonych noclegów w bazie noclegowej w województwie	0,075	0,917	0,238	0,114
Liczba udzielonych noclegów w hotelach/100 tys. mieszkańców województwa	0,330	0,039	0,627	0,683
Liczba udzielonych noclegów w hotelach/100 km ² powierzchni województwa	0,823	0,150	0,450	0,289
Udział hoteli 5- i 4-gwiazdkowych w ogólnej liczbie hoteli w województwie	0,305	0,166	0,653	0,359
Stopień wykorzystania miejsc hotelowych w województwie	0,168	0,029	0,951	0,160
Stopień wykorzystania pokoi hotelowych w województwie	0,224	0,188	0,903	0,140
Wartości własne	8,722	2,898	1,361	1,033
% ogółu wariancji	58,1	19,3	9,1	6,9
Skumulowany % ogółu wariancji	58,1	77,5	86,5	93,4

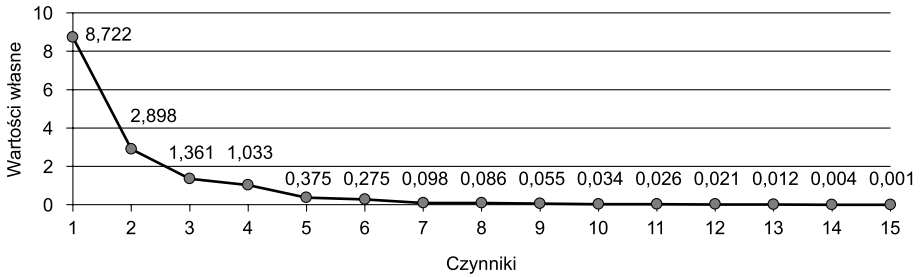
Wytuszczono wartości ładunków przekraczające przyjętą wartość graniczną $r=0,7$.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Drugi etap polegał na wykorzystaniu analizy czynnikowej jako metody redukcji liczby zmiennych i ich ortogonalizacji⁵. Nie wdając się w szczegółowy opis tej procedury [Grabiński 1992], wyodrębniono cztery czynniki⁶, których

⁵ Wykorzystano tutaj jedną ze złożonych technik analizy czynnikowej $X(n \times k, m)$, w której struktura danych ma postać „obiektookresy x zmienne” – por. Grabiński [1992: 17], natomiast macierz ładunków czynnikowych otrzymano w drodze rotacji metodą VARIMAX (varimax znormalizowana).

⁶ Wykorzystano w tym celu test osypiska oraz kryterium Kaisera. Test osypiska zaproponowany przez Cattella [1966] jest metodą graficzną. Na prostym wykresie liniowym przedstawia się

Ryc. 2. Wartości własne czynników – wykres osypiska

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

wartości przedstawiono na rycinie 2. Czynniki te łącznie wyczerpują ponad 94% zmienności głównej (tab. 1).

Pierwszy czynnik, generujący blisko 60% zmienności wariancji, składa się z 3 zmiennych, dotyczących wyposażenia województw w bazę hotelową (przestrzennej dostępności bazy hotelowej) i taką też nazwę tego czynnika przyjęto w tej pracy. Czynniki drugi, składający się z 4 zmiennych zbioru potencjalnego, określa pozycję bazy hotelowej na tle całej bazy noclegowej każdego województwa. Następny, trzeci czynnik, charakteryzuje efektywność (stopień wykorzystania bazy hotelowej), a ostatni, czwarty, identyfikować można z dostępnością demograficzną bazy hotelowej.

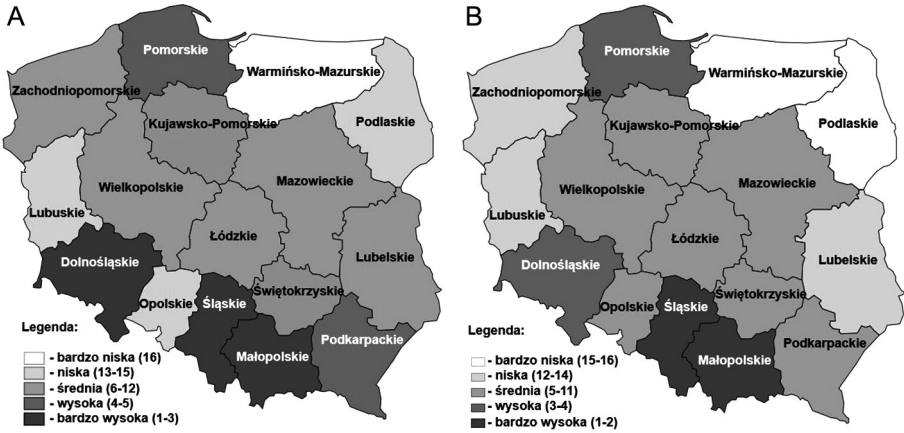
Już pobieżna analiza rozkładu wartości czynników (quasi-zmiennych) pozwala stwierdzić znaczne ich przestrzenne zróżnicowanie (ryc. 3–6) oraz zmiany kolejności poszczególnych województw ze względu na wartość danego czynnika (tab. 2).

Otrzymane cztery „nowe” zmienne posłużyły do konstrukcji zmiennej agregatywnej, charakteryzującej w syntetyczny sposób rozwój bazy hotelowej w województwach w okresie 2002–2017. Wykorzystano tu jedną z bezwzorcowych metod agregacji – metodę sum standaryzowanych [Bazarnik i in. 1992]. Wartości utworzonej zmiennej posłużyły do sporządzenia rankingu województw dla kolejnych lat objętych analizą (tab. 3).

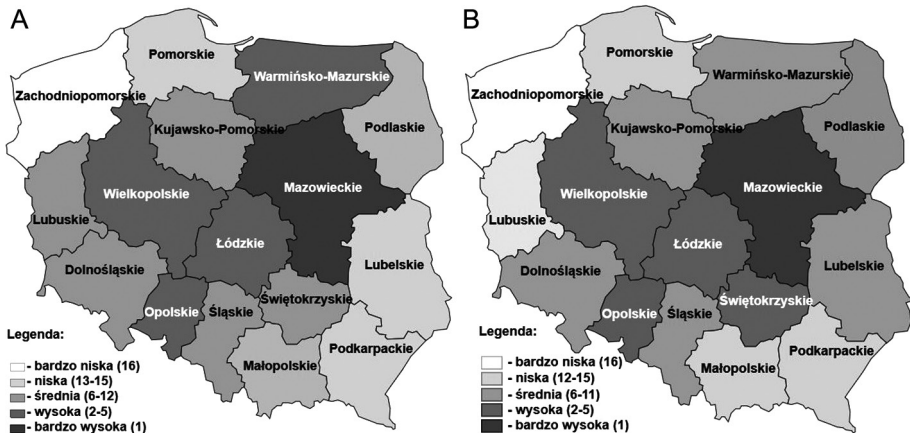
W badanym okresie większość województw utrzymała w zasadzie swoją pozycję rankingową⁷, choć były i takie, które w latach 2002–2017 znacznie

wartości własne czynników. Cattell sugeruje, by znaleźć miejsce, od którego na prawo występuje łagodny spadek wartości własnych. Na prawo od tego punktu przypuszczalnie znajduje się tylko osypisko czynnikowe. **Kryterium Kaisera** polega na przyjęciu wyłącznie tych czynników, które mają wartości własne większe niż 1. W istocie chodzi o to, że jeśli czynnik nie wyodrębni przynajmniej tyle, ile jedna zmienna oryginalna, to go odrzucamy [Kaiser 1960].

⁷ Za stwierdzeniem tym przemawiają wartości wskaźnika rang Spearmana obliczone dla hierarchii województw w latach 2002–2017 w systemie „rok poprzedni–rok następny”, których

Ryc. 3. Województwa w latach 2002(A) i 2017(B) według wartości czynnika I – wyposażenie regionu w bazę hotelową
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

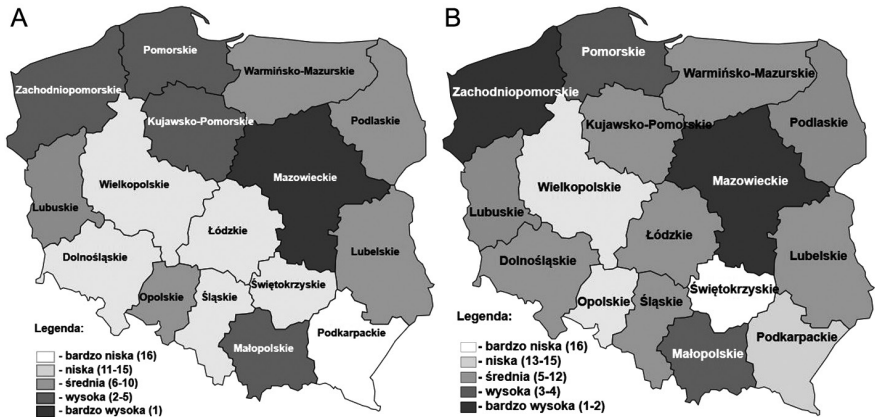

Ryc. 4. Województwa w latach 2002(A) i 2017(B) według wartości czynnika II – pozycja bazy hotelowej w bazie noclegowej regionu
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

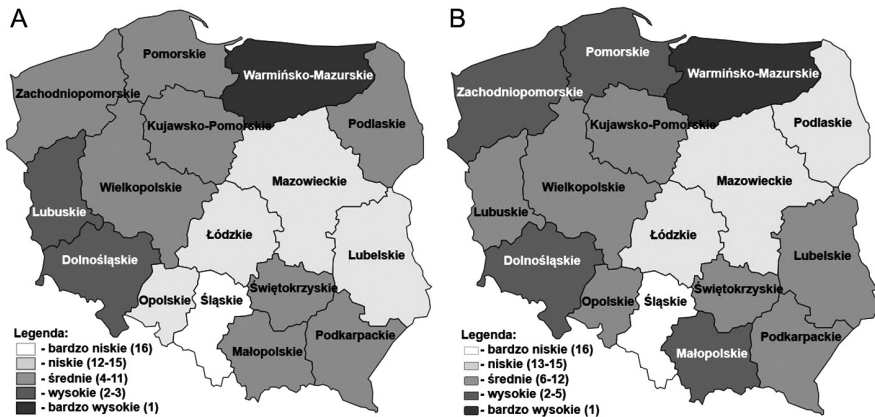
zmieniły swoją pozycję – awansowały zwłaszcza (o 5–6 miejsc) zachodniopomorskie, śląskie i świętokrzyskie, a spadły – lubuskie (o 9 miejsc) i warmińsko-mazurskie (o 5 miejsc).

wartości zawierają się w przedziale [0,906, 0,991]. Wartość wskaźnika dla roku 2002 oraz 2017 wynosi 0,671.

Ryc. 5. Województwa w latach 2002(A) i 2017(B) według wartości czynnika III – efektywnościowo-jakościowa charakterystyka bazy hotelowej
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ryc. 6. Województwa w latach 2002 (A) i 2017 (B) według wartości czynnika IV – dostępność demograficzna hoteli w regionie
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kolejnym krokiem w procedurze był podział województw na homogeniczne grupy pod względem poziomu rozwoju ich bazy hotelowej. Wyodrębniono 5 takich grup⁸, a mianowicie: regiony o bardzo wysokim, wysokim, średnim,

⁸ Podziału zbioru liniowo uporządkowanego dokonano za pomocą metody „osypiska” oraz pierwszych przyrostów [Malina 2004].

Tabela 2

Województwa według 4 czynników głównych w latach 2002–2017

Województwo	Czynnik I (wyposażenie województwa w bazę hotelową)		Czynnik II (pozycja bazy hotelowej w bazie noclegowej województwa)		Czynnik III (efektywnościowa charakterystyka bazy hotelowej)		Czynnik IV (dostępność demograficzna bazy hotelowej w województwie)	
	2002	2017	2002	2017	2002	2017	2002	2017
Dolnośląskie	3	3	9	7	11	7	2	2
Kujawsko-pomorskie	11	6	10	9	5	10	8	10
Lubelskie	9	12	15	11	9	6	15	12
Lubuskie	15	13	7	8	15	12	3	9
Łódzkie	7	10	4	3	10	11	12	15
Małopolskie	1	1	12	14	2	3	7	5
Mazowieckie	12	8	1	1	1	2	14	14
Opolskie	14	11	3	10	7	15	13	11
Podkarpackie	4	5	13	12	16	13	9	7
Podlaskie	13	15	11	13	6	4	11	13
Pomorskie	5	4	14	15	3	5	4	3
Śląskie	2	2	8	5	13	9	16	16
Świętokrzyskie	10	7	6	2	12	16	10	6
Warmińsko-mazurskie	16	16	2	6	8	8	1	1
Wielkopolskie	6	9	5	4	14	14	6	8
Zachodniopomorskie	8	14	16	16	4	1	5	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

niskim oraz bardzo niskim poziomie rozwoju bazy hotelowej (tab. 4). Podział w pierwszym i ostatnim roku badań ukazuje rycina 7, natomiast szczegółową analizę grup ograniczono do roku 2017⁹.

Grupa pierwsza z województwami o najwyższym poziomie rozwoju bazy hotelowej składa się tylko z województw małopolskiego i mazowieckiego. Zajmują one bardzo wysoką pozycję w rankingach według wyróżnionych czynników (małopolskie w zakresie czynników I, III i IV, a mazowieckie – II i III). W 2017 r. oba te województwa skupiały ponad 1/4 hoteli oraz 30% ogółu miejsc hotelowych i 31% pokoi. Udzielono tam 35% wszystkich noclegów hotelowych w Polsce, a skorzystało z nich 36% wszystkich gości hotelowych oraz 47% turystów zagranicznych odwiedzających Polskę i nocujących

⁹ Analiza podstawowych parametrów statystycznych wskaźnika rozwoju bazy hotelowej dla roku 2017 wskazuje, że podział ten uznać można za prawidłowy. Świadczą o tym m.in. niskie wartości współczynnika zmienności, co oznacza wysoki stopień homogeniczności 5 grup (tab. 4).

Tabela 3

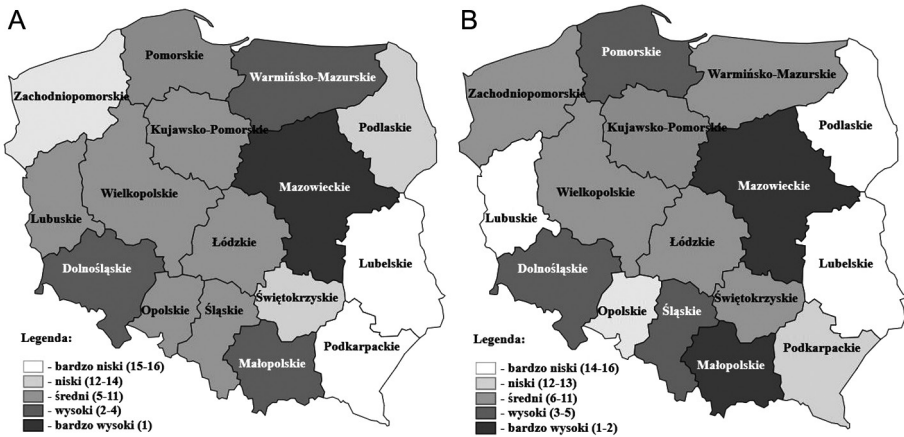
Województwa według wartości syntetycznego wskaźnika rozwoju bazy hotelowej w latach 2002–2017

Województwo	Pozycja województw w kolejnych latach									Zmiana pozycji (2002–2017)
	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2017	
Dolnośląskie	4	3	3	3	3	3	3	3	3	+1
Kujawsko-pomorskie	8	9	9	10	12	12	11	11	11	–3
Lubelskie	16	16	15	14	15	15	15	16	14	+2
Lubuskie	6	7	8	9	10	11	13	14	15	–9
Łódzkie	10	13	11	8	9	10	10	10	10	bez zmian
Małopolskie	3	2	2	2	1	1	1	1	1	+2
Mazowieckie	1	1	1	1	2	2	2	2	2	–1
Opolskie	11	14	14	15	16	16	14	13	12	–1
Podkarpackie	15	15	16	16	14	13	12	12	13	+2
Podlaskie	14	12	13	13	13	14	16	15	16	–2
Pomorskie	5	8	7	7	7	4	6	5	5	bez zmian
Śląskie	9	5	5	6	4	5	4	4	4	+5
Świętokrzyskie	13	11	10	12	8	9	8	8	8	+5
Warmińsko-mazurskie	2	4	4	4	6	7	5	6	7	–5
Wielkopolskie	7	6	6	5	5	8	9	9	9	–2
Zachodniopomorskie	12	10	12	11	11	6	7	7	6	+6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

w hotelach. W stosunku do średniej ogólnopolskiej wartość wskaźnika rozwoju bazy hotelowej w grupie I była wyższa o ponad 70% (tab. 4). Należy jednak podkreślić, że dane dotyczące województwa mazowieckiego są znacznie zawyżone przez ujęcie w nich Warszawy – największej metropolii Polski, a zarazem jednego z największych ośrodków turystycznych kraju. Podobnie na bardzo wysokiej pozycji województwa małopolskiego zaważył wysoki poziom rozwoju bazy hotelowej (i jej wykorzystania) w Krakowie – największym polskim ośrodku turystycznym – oraz popularne turystyczne obszary Polski południowej, z takimi ośrodkami, jak Zakopane, Krynica-Zdrój, Wieliczka, Szczawnica-Zdrój. W całej I grupie wyróżniają się 3 ośrodki: prócz Warszawy i Krakowa także Zakopane¹⁰.

¹⁰ Charakteryzują się one bardzo wysokim poziomem koncentracji wojewódzkiej bazy hotelowej. W Warszawie zlokalizowanych było w 2017 r. 33,3% mazowieckich hoteli oraz 63,4% miejsc hotelowych. Analogiczne wartości dla Krakowa w stosunku do całej bazy hotelowej województwa wyniosły odpowiednio 41,0% i 53,3%, a dla Zakopanego – 7,7% i 9,3%.

Ryc. 7. Województwa według poziomu rozwoju bazy hotelowej w latach 2002 (A) i 2017 (B)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Do grupy drugiej, województw o wysokim poziomie rozwoju bazy hotelowej, zaliczono 3 województwa: dolnośląskie, śląskie i pomorskie. Wartość wskaźnika syntetycznego dla tej grupy przewyższała średnią krajową (dla 2017 r.) o blisko 20%. O wysokiej pozycji województwa dolnośląskiego

Tabela 4

Parametry statystyczne syntetycznego wskaźnika rozwoju bazy hotelowej dla pięciu grup województw w 2017 r.

Grupa	Województwa		Średnia arytmetyczna	Współczynnik zmienności (w %)	Średnia grupy do średniej dla: (w %)	
	liczba	nazwy			Polski	I grupy
I	2	Małopolskie, mazowieckie	0,929	16,3	170,7	100,0
II	3	Dolnośląskie, śląskie, pomorskie	0,650	7,2	119,4	70,0
III	6	Zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, wielkopolskie, łódzkie, kujawsko-pomorskie	0,507	10,2	93,1	54,5
IV	2	Opolskie, podkarpackie	0,408	0,2	75,0	43,9
V	3	Lubelskie, lubuskie, podlaskie	0,348	3,4	63,9	37,5
Polska	16	x	0,544	34,6	100,0	58,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

zdecydował Wrocław jako centrum gospodarcze i turystyczne oraz duża popularność sudeckich ośrodków turystycznych (Karpacz, Szklarska Poręba, Jelenia Góra, Świeradów-Zdrój, Polanica-Zdrój, Kudowa-Zdrój). Na zbliżoną wysoką pozycję województwa śląskiego wpłynął zaś potencjał bazy hotelowej dużych miast aglomeracji Katowic oraz poziom bazy popularnych ośrodków turystycznych (Częstochowa, Wisła, Ustroń, Szczyrk). Województwo pomorskie natomiast swoją wysoką pozycję zawdzięczało przede wszystkim nadmorskim ośrodkom turystycznym (Władysławowo, Jastarnia, Rumia, Ustka, Wejherowo, Łeba) oraz Trójmiastu z jego funkcją gospodarczo-administracyjną.

Grupa trzecia województw o średnim poziomie rozwoju bazy hotelowej była największa, bo utworzyło ją 6 województw (zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, wielkopolskie, łódzkie i kujawsko-pomorskie). Wartość miernika syntetycznego była nieco poniżej średniej dla Polski – 93,1%, a w stosunku do grupy I (województw o najwyższym poziomie rozwoju bazy hotelowej) równa była – 54,5%. Przynależność poszczególnych województw do grupy o średnim poziomie rozwoju bazy hotelowej wynikała z ich wysokiej pozycji w jednym z 4 wyróżnionych czynników. Tak więc województwa świętokrzyskie, łódzkie, wielkopolskie oraz warmińsko-mazurskie cechował wysoki udział bazy hotelowej w całej bazie noclegowej (czynnik II), natomiast województwo zachodniopomorskie – wysoki poziom jej wykorzystania (czynnik III). Co istotne, w grupie tej znalazło się województwo zachodniopomorskie o największym awansie w rankingu w latach 2002–2017 – o 6 pozycji.

Grupę czwartą stanowiły 2 województwa o niskim poziomie rozwoju bazy hotelowej – opolskie i podkarpackie. W stosunku do średniej dla Polski wartość syntetycznego wskaźnika rozwoju bazy hotelowej tej grupy równa była 75%, a w stosunku do grupy I – tylko 43,9%. Wartość syntetycznej miary rozwoju tych województw zdeterminowana była przede wszystkim niskim poziomem wykorzystania bazy hotelowej (czynnik III) oraz niewielkim udziałem hoteli w całości ich bazy noclegowej.

Do ostatniej, piątej grupy, zaliczono 3 województwa o najniższym w 2017 r. poziomie rozwoju bazy hotelowej – lubelskie, lubuskie i podlaskie. W województwach tych wartość syntetycznego wskaźnika rozwoju bazy hotelowej wynosi zaledwie 64% w stosunku do średniej krajowej i 38% w stosunku do najlepszej I grupy. Wynika to z bardzo niskich pozycji rangowych w zakresie czynnika I (wyposażenie województwa w bazę hotelową) i IV (dostępność demograficzna bazy hotelowej). Powyższe stwierdzenie najlepiej obrazuje porównanie wartości wybranych zmiennych diagnostycznych charakteryzujących bazę hotelową województw piątej grupy z odpowiadającymi im wartościami średnimi dla Polski i wartościami najwyższymi (tab. 5). Należy jednak zaznaczyć, że w latach 2002–2017 województwo lubelskie charakteryzowało

Tabela 5

 Wybrane charakterystyki bazy hotelowej województw V grupy
 (lubuskie, lubelskie, podlaskie) w 2017 r.

Charakterystyka	Średnia dla V grupy	Średnia dla Polski	Najwyższa wartość	Grupa V/ średnia dla Polski	Grupa V/ najwyższa wartość
Liczba hoteli/100 km ² powierzchni województwa (I)	0,381	0,812	2,411	0,469	0,158
Liczba miejsc hotelowych/100 km ² powierzchni województwa (I)	40,3	83,6	276,3	0,482	0,146
Liczba udzielonych noclegów w hotelach/100 km ² powierzchni województwa (I)	3675	12620	45778	0,291	0,080
Liczba hoteli/100 tys. mieszkańców województwa (IV)	5,206	6,609	10,792	0,788	0,482
Liczba miejsc hotelowych/100 tys. mieszkańców województwa (IV)	430,2	680,4	1234,2	0,632	0,349

Legenda: w nawiasach podano numer czynnika głównego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

się najwyższą dynamiką wzrostu syntetycznej miary rozwoju bazy hotelowej. Na drugim biegunie (spadek o 9 pozycji) było zaś województwo lubuskie.

Zaobserwowane zmiany, wyrażone syntetycznym wskaźnikiem rozwoju, wskazują, że w latach 2002–2017 we wszystkich województwach następował rozwój bazy hotelowej, natomiast różne było tempo¹¹ tego wzrostu. Stosując odpowiednią procedurę delimitacyjną¹², wyodrębniono jednorodne grupy województw ze względu na tempo zmian syntetycznej miary rozwoju bazy hotelowej (ryc. 8).

Dopełnieniem analizy czasowej było opracowanie macierzy pozwalającej określić położenie poszczególnych województw, w której wymiarami był poziom rozwoju bazy hotelowej oraz jego tempo wzrostu w czasie (tab. 6).

Niewątpliwie najlepiej sytuacja przedstawia się w województwie małopolskim. Charakteryzuje się ono najwyższym poziomem rozwoju bazy hotelowej

¹¹ Zastosowano wskaźnik średniorocznego tempa wzrostu o następującej formule:

$$w_i = \left(t-1 \sqrt[t]{\frac{x_{ik}}{x_{i0}}} \right) \times 100 \quad i = 1, 2, \dots, n$$

gdzie:

w_i – wskaźnik średniorocznego tempa zmian dla i-tego regionu,

x_{in} – wartość syntetycznej miary rozwoju dla i-tego regionu w k-tym (ostatnim) okresie,

x_{i0} – wartość syntetycznej miary rozwoju dla i-tego regionu w pierwszym okresie,

t – liczba okresów (lat), $t=16$,

n – liczba województw ($n=16$).

¹² Wykorzystano metodę drugich przyrostów [Malina 2004].

Ryc. 8. Tempo wzrostu syntetycznego wskaźnika rozwoju bazy hotelowej w województwach w latach 2002–2017
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

i jednocześnie w województwie tym baza hotelowa rozwija się. Również obiecująca jest sytuacja województwa mazowieckiego (najwyższy poziom rozwoju – niskie tempo wzrostu), śląskim i dolnośląskim – wysoki poziom rozwoju oraz tendencja wzrostowa o tempie średnim lub niskim. Interesujące jest też to, że wśród regionów najszybciej rozwijających swoje bazy hotelowe znalazły się trzy województwa Makroregionu Wschodniego (świętokrzyskie, podkarpackie, lubelskie). Na przeciwnym biegunie znajdują się województwo opolskie i lubuskie, które mają najmniej rozwiniętą bazę hotelową i jednocześnie baza ta charakteryzuje się najniższym tempem rozwoju.

Tabela 6

Poziom rozwoju bazy hotelowej i jego tempo wzrostu w województwach Polski

Poziom rozwoju	Tempo wzrostu		
	bardzo wysokie i wysokie	średnie	niskie
Bardzo wysoki i wysoki	–	małopolskie, śląskie	mazowieckie, dolnośląskie, pomorskie
Średni	świętokrzyskie, zachodniopomorskie	–	łódzkie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie, kujawsko-pomorskie
Niski i bardzo niski	podkarpackie, lubelskie	podlaskie	lubuskie, opolskie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podsumowanie

Celem autora niniejszego artykułu było przedstawienie w syntetyczny sposób długookresowych zmian przestrzennego zróżnicowania bazy hotelowej w Polsce (lata 2002–2017) w układzie wojewódzkim. W oparciu o dane statystyczne GUS dokonano odpowiednich analiz dających odpowiedź na postawione we wstępie pytania i pozwalających na sformułowanie następujących stwierdzeń i wniosków:

- zaobserwowano znaczne przestrzenne zróżnicowanie bazy hotelowej w Polsce w przekroju wojewódzkim; na taki stan rzeczy miały wpływ walory turystyczne poszczególnych województw oraz czynniki związane ze strukturą i charakterem ruchu turystycznego, z cechami danego regionu i jego rolą w recepcji ruchu turystycznego, a ponadto poziomem zurbanizowania województwa oraz ich rozwoju gospodarczego;
- hierarchiczny układ województw według wartości syntetycznego wskaźnika rozwoju bazy hotelowej charakteryzował się w badanym okresie (2002–2017) dość wysoką stabilnością; nie przeczy temu stwierdzeniu fakt, że pozycje poszczególnych województw ulegały nieraz znacznym zmianom (zachodniopomorskie, śląskie i świętokrzyskie – wzrost, lubuskie, warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie – spadek);
- najlepiej rozwiniętą bazą hotelową (w świetle przyjętych wskaźników) charakteryzowały się dwa województwa: małopolskie i mazowieckie, dzięki obecności dwóch największych polskich ośrodków turystycznych (Krakowa i Warszawy), a ponadto wielu obszarów o dużej recepcji turystycznej, takich jak np. południowa część województwa małopolskiego;
- najslabiej rozwiniętą bazą hotelową miały województwa lubuskie, lubuskie oraz podlaskie. Szczególnie niepokojąca jest sytuacja województwa lubuskiego, które odnotowało równocześnie najniższe w ciągu 17 lat tempo rozwoju swej bazy hotelowej.

Literatura

- Bazarnik J., Grabiński T., Wojdacki K.P., 1992, *Taksonomiczne metody analizy przestrzennej struktury konsumpcji*, [w:] *Badania przestrzenne rynku i konsumpcji. Przewodnik metodyczny*, S. Mynarski (red.). PWN, Warszawa.
- Cattell R.B., 1966, *The scree test for the number of factors*. *Multivariate Behavioral Research*, 1: 245–276.
- Gołembski G. (red.), 1999, *Regionalne aspekty rozwoju turystyki*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Poznań.
- Grabińska E., 2003, *Przekrojowo-czasowa analiza taksonometryczna bazy i ruchu turystycznego w Polsce*. *Problemy Turystyki*, 14: 5–29.
- Grabiński T., 1992, *Analiza czynnikowa w badaniach przestrzennych*, [w:] *Badania przestrzenne rynku i konsumpcji. Przewodnik metodyczny*. S. Mynarski (red.). PWN, Warszawa.
- Grabiszewski M., 1988, *Wstęp do hotelarstwa*. Wyższa Pomorska Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Janczak K., Patelak K., 2017, *Gospodarka turystyczna w Polsce w układzie wojewódzkim*. Ministerstwo Sportu i Turystyki, Łódź.
- Kaiser H.F., 1960, *The application of electronic computers to factor analysis*. *Educational and Psychological Measurement*, 20: 141–151.

- Kowalczyk A., 2002, *Geografia turystyki*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kowalczyk A., Derek M., 2010, *Zagospodarowanie turystyczne*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Król A., 1978, *Elementy infrastruktury turystycznej i paraturystycznej*. Instytut Turystyki, Warszawa.
- Kudłacz T., 2005, *Powiatowy system informacji gospodarczej (główne problemy tworzenia systemu wskaźników szczegółowych)*. Samorząd Terytorialny, 3.
- Kudłacz T., 2009, *Duże miasta w Polsce w świetle wybranych wskaźników rozwoju gospodarczego*, [w:] *Potencjalne metropolie ze szczególnym uwzględnieniem Polski Wschodniej*, Z. Makiela (red.). Studia KPZK, PAN, 25.
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 2008, *Geografia turystyki Polski*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Liszewski S., 1995, *Przestrzeń turystyczna*. Turyzm, 13, 1.
- Malina A., 2004, *Wielowymiarowa analiza przestrzennego zróżnicowania struktury gospodarki Polski wg województw*. Zeszyty Naukowe, seria specjalna: Monografie, 162. Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków.
- Panasiuk A., 2007, *Ekonomika turystyki polskie*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Rogacki H., 2009, *Dynamika i przekształcenia strukturalne turystycznej bazy noclegowej w Polsce w ujęciu przestrzennym*. Folia Turistica, 21: 203–220.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 19 sierpnia 2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie*, 2004 [Dz.U. 2004, nr 188, poz. 1945].
- Sala J., 2008, *Formy współczesnego hotelarstwa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków.
- Szostak D., 2008, *Charakterystyka i klasyfikacja ważniejszych obiektów bazy noclegowej współczesnej turystyki*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 488.
- Szromek A.R., 2012, *Przegląd wskaźników funkcji turystycznej i ich zastosowanie w ocenie rozwoju turystycznego obszaru na przykładzie gmin województwa śląskiego*. Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie, 61.
- Szromek A.R., 2013, *Pomiar funkcji turystycznej obszarów za pomocą wskaźników funkcji turystycznej na przykładzie obszarów państw europejskich*. Studia ekonomiczne. Zastosowanie metod matematycznych w ekonomii i zarządzaniu, 132.
- Szromnik A., Wojdacki K.P., 2013, *Zróżnicowanie atrakcyjności głównych ośrodków targowych Polski – analiza wielowymiarowa*. *Handel Wewnętrzny*, 3.
- Ustawa o usługach turystycznych z 29 sierpnia 1997 r.*, 2004 [Dz.U. 2004, nr 223, poz. 2268].
- Warszyńska J., Jackowski A., 1978, *Podstawy geografii turystyki*. Polskie Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Wawrzyniak S., 1977, *Zmiany w strukturze przestrzennej turystycznej bazy noclegowej w Polsce w latach 1960–1970*. Instytut Turystyki, Warszawa.
- Wojdacki K.P., 2011, *Atrakcyjność handlowa regionów i województw Polski*. Samorząd Terytorialny, 3.
- Wojdacki K.P., 2014, *Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju bazy hotelowej w Polsce – analiza wielowymiarowa*. *Handel Wewnętrzny*, 3(350).